

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

*Қ.Х. Абдураҳмонов, Ш.Р. Холмўминов,
Н.Қ. Зокирова*

ПЕРСОНАЛНИ БОШҚАРИШ

Олий ўқув юртлари талабалари учун

Дарслик

„O'QITUVCHI“ НАШРИЁТ-МАТБАА ИЖОДИЙ УЙИ
ТОШКЕНТ — 2008

Дарслик персонални бошқаришнинг замонавий концепциялари, функция ва услублари, жумладан персонални бошқариш тизими, персонални режалаштириш, шакллантириш, ривожлантириш, рағбатлантириш, баҳолаш, меҳнат жамоаларига раҳбарлик қилиш, етакчилик масалалари, гуруҳлараро муносабатлар Ўзбекистон Республикаси корхона ва ташкилотлари, шунингдек, жаҳон тажрибаси асосида батафсил баён этилган.

Дарслик олий ўқув юртлари талабалари, бошқарув ходимлари ва мутахассислари, иқтисодиёт масалалари билан қизиқувчи барча ўқувчиларга мўлжалланган.

Тақризчилар: Академик **М. Шарифхўжаев**;
профессор **Д. Раҳимова**;
профессор **З. Худойбердиев**.

0605010201—151
А **353(04)—2008** Қатъий буюртма — 2008

КИРИШ

Ўзбекистон Республикасида „Персонални бошқариш“ фанининг шаклланиши бозор муносабатлари таркиб топиши билан чамбарчас боғлиқдир.

Бозор иқтисодиёти, кескин рақобат шароитларида ҳар бир корхонанинг муваффақиятли фаолият кўрсатиши унинг жамоаси, персонали малакаси, билим ва тажрибаси, ташаббускорлиги, интизомлилиги, масъулиятига боғлиқ бўлиб қолади. Бозор муносабатлари анча илгари шаклланган мамлакатларда корхона персоналларида бу ва бошқа сифатларни қарор топтириш ва ривожлантиришга бошқарувни такомиллаштириш ҳисобига эришилиши кўпдан буён яхши маълум.

Маълумки, кадрлар тайёрлаш масаласи ва унинг аҳамиятини мамлакатимиз Президенти И.А. Каримов ғоят теран таърифлаб берган: „Биз олдимизга қандай вазифа қўймайлик, қандай муаммони ечиш зарурати туғилмасин, гап охир-оқибат, барибир кадрларга ва яна кадрларга бориб тақалаверади. Муболағасиз айтиш мумкинки, бизнинг келажагимиз, мамлакатимизнинг келажаги ўрнимизга ким келишига ёки бошқачароқ айтганда, қандай кадрлар тайёрлашимизга боғлиқ“¹

Бозор иқтисодиёти жараёнида персонални бошқаришни илмий асосда йўлга қўйишнинг аҳамияти бекиёсдир. Кўп йиллик тадқиқотлар ҳозирги шароитда иқтисодий ўсишнинг қарийб 80 фоизини персонал: ишчилар, мутахассислар, хизматчилар, раҳбарлар меҳнати, малакаси, изланувчанлиги, салоҳияти ташкил этишини, 20 фоизини эса бошқа барча омиллар таъминлашини кўрсатди. Шунинг учун ҳам ҳар қандай ишлаб чиқаришда инсон омили ҳал қилувчи аҳамиятга эгадир.

Персонални бошқаришни оқилона ташкил этиш кенг қўламли чуқур иқтисодий ислохотлар изчил амалга оширилаётган Ўзбекистон Республикасида турли мулкчилик шаклидаги корхона, ташкилотлар учун алоҳида аҳамиятга эгадир. Чунки маъмурий-буйруқбозлик тизимидан бозор иқтисодиёти муносабатларига ўтиш иқтисодиётда биринчи навбатда бошқарув тизимини такомиллаштиришни тақозо этади. Шунинг учун ҳам Ўзбекистон Республикаси Президенти

¹ Каримов И. А. Биз келажагимизни ўз қўлимиз билан қураимиз. 7 том. Т., „Ўзбекистон“, 1999, 381- бет.

И.А.Каримов: „Бугунги куннинг энг муҳим вазифаси — ҳаётимизнинг барча соҳаларида, айниқса, бошқарувда, республика миқёсида, вилоят, шаҳар, туман, қишлоқ ва маҳаллаларни бошқаришда, тармоқ бўғинларини идора этишда, янгича фикрлайдиган, қийин дамларда масъулиятни ўз зиммасига ола биладиган, ҳаёт билан ҳамқадам юришга қодир, имони пок, билимдон, ишбилармон одамларни топиш, уларга ишонч билдиришдан иборатдир“¹, деб алоҳида таъкидлаган.

Ана шундай салоҳиятга эга бошқарув ходимлари, мутахассисларгина республика иқтисодиётини ислоҳ қилиш, эркинлаштириш ва ривожлантиришга қодирдирлар. Миллий иқтисодиётда кенг қўламли, ҳар тарафлама, чуқур ўзгаришларга киришилар экан, энг аввало иқтисодиётни тизимли ва таркибий жиҳатдан изчил янгилаш устувор аҳамиятга эгадир. Мамлакатимизда ҳам ана шу йўналишдаги ислохотлардан иқтисодиётда макроиқтисодий мутаносибликни таъминлаш, етакчи ўрин тутиши лозим бўлган ишлаб чиқариш соҳа ва тармоқларини жадал ривожлантириш, шу билан бирга Ўзбекистоннинг ўзига хос демографик хусусиятлари, иш билан бандлик, аҳоли даромадларини кўпайтириш билан боғлиқ ўта муҳим муаммоларни ҳал этиш мақсади кўзланмоқда. Бу республикамызда том маънодаги иқтисодий мустақилликка эришишнинг асосий омилдир. Ана шу устувор йўналиш ички ва ташқи инвестициялар киритиш ҳисобига таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, хомашё етиштиришга йўналтирилган бир ёқлама иқтисодиётдан халос бўлиш вазифасини ҳал этишга хизмат қилади.

Бугунги кунда иқтисодиётни либераллаштириш жараёнлари кенгайиб ва чуқурлашиб бормоқда. Бунда асосий эътибор солиқ юкини камайтириш, ташқи савдони, шунингдек, моддий ресурслар, тайёр маҳсулотларни реализация қилиш ва улардан фойдаланиш тизимини либераллаштириш, жаҳон ҳўжалик алоқаларига интеграциялашув жараёнларини жадаллаштиришга қаратилмоқда.

Ўзбекистон Республикасида бозор муносабатларини шакллантириш ва ривожлантиришда мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш асосий ўринни эгаллайди. Бу ислохотлар натижасида хусусий сектор тобора кенгайиб, кичик бизнес, фермер ҳўжаликлари ва тадбиркорлик жадал ривожланиб бормоқда.

Ислохотларни янада чуқурлаштириш ва иқтисодиётни эркинлаштириш, эски замон иллати бўлган бюрократик тизимни бартараф этиш, аynи пайтда бошқарувни замонавий, бозор иқтисодиётига мос асосда ташкил этишни ҳаётий заруратга айлантирди. Ўзбекистонда амалга оширилаётган маъмурий ислохотлар натижасида марказ ва жойлардаги бошқарув органлари тузилмалари жиддий равишда

¹ Каримов И.А. Маънавий юксалиш йўлида. „Ўзбекистон“ нашриёти, Тошкент, 1998, 216-бет.

такомиллаштирилмоқда. Айниқса 2001 — 2005 йиллар мобайнида бошқарув ходимларининг умумий сони 35,5 фоизга қисқартирилиши билан бир қаторда бошқарув тузилмаларининг маъно-мазмунини ва мақсадини, уларнинг бошқарув ва назорат ваколатлари кескин қисқарди.

Бозор иқтисодиёти муносабатларини шакллантириш жараёни давомида ҳўжалик юритишнинг ва институционал ўзгартиришларнинг янги механизми яратилмоқда. Иқтисодиётнинг турли соҳаларида ҳўжалик юритадиган субъектларнинг ҳўқуқлари ва иқтисодий эркинлик борасидаги мақомлари қонун йўли билан мустаҳкамланди. Корхоналарнинг банкрот бўлиши қонуний асосга эга бўлди. Ҳўжалик юритувчи субъектларнинг иқтисодий мустақиллиги кенгайиб борган сари аввалги тармоқ вазирликлари ўрнида ташкил топган давлат концернлари тармоқ уюшмаларига айлантирилди, уларнинг бошқарув аппаратлари тизими бозор муносабатларига мослаштирилди. Автомобиль транспорти, қурилиш, қишлоқ ҳўжалиги ва бошқа тармоқларда бошқарув тизими мутлақо янгича асосда қайта тузилди.

Амалга оширилаётган иқтисодий ислохотларнинг асосий мазмунини мулкни ҳўқиқий эгалари қўлига топшириш, тадбиркорлик фаолиятини олиб боришлари учун уларга барча шарт-шароит ва имкониятларни яратиб беришга қаратилди. Чунки ишбилармон, тадбиркор мулкнинг ҳўқиқий ҳўжайинига айланган тақдирдагина ишлаб чиқарувчида ўз фаолияти натижаларини амалда ҳис этиш туйғуси уларни шахсий ташаббускорлик, изланиш, янгилликларни жорий этишга доим рағбатлантириб туради.

Ўзбекистонда бозор ислохотларини янада чуқурлаштириш ва иқтисодиётни эркинлаштиришдан иборат стратегик вазифаларни ҳал этишда персонални бошқаришни такомиллаштиришга тобора катта эътибор берилмоқда. Хусусан, „Персонални бошқариш“ фани давлат таълим стандартларига мувофиқ иқтисодиёт ва бошқарув соҳаси бакалаврлари ва магистрлар тайёрлаш дастурларига киритилди.

Фан бўйича ўқув адабиётларнинг қиёсий таҳлили

Журавлёв П.В. Управление человеческими ресурсами: опыт индустриально развитых стран. Учебное пособие. — М.: „Экзамен“, 2003.

Ушбу ўқув қўлланма „Меҳнат иқтисодиёти“ (ижтимоий меҳнат муносабатлари иқтисодиёти), „Меҳнат бозори“, „Ташкилот персоналини бошқариш“ фанларини ўрганувчи талабалар ва аспирантларга мўлжалланган. Бундан ташқари, ўқув қўлланмадан „Иқтисодиёт“ ва „Менежмент“ йўналишидаги бакалаврлар ва магистрларни касбий тайёрлаш жараёнида ҳамда малака ошириш тизимида муваффақиятли фойдаланиш мумкин.

Ўқув қўлланма иқтисодий олий ўқув юртлари ўқитувчилари, турли мулк шаклидаги ташкилот раҳбарлари учун мўлжалланган.